

**M.F.AXUNDOV ADINA AZƏRBAYCAN MİLLİ
KİTABXANASININ CARİ BİBLİOQRAFİK FƏALİYYƏTİ**

Açar sözlər: milli kitabxana, bibliografik fəaliyyət, cari bibliografiya, “Yeni kitabar”, “Birillik Azərbaycan Kitabıyyatı”.

Ключевые слова: национальная библиотека, библиографическая деятельность, текущая библиография, «Новые книги», «Ежегодник Азербайджанской литературы».

Keywords: national library, bibliographic activity, current bibliography, “New books”, “Annual Azerbaijan bibliography”.

Azərbaycan Respublikasının yenidən öz müstəqilliyini əldə etməsi tariximizdə çox əlamətdar hadisədir. İndi respublikamızda dünyanın müstəqil dövlətlərindən biri kimi möhkəmlənməsi, iqtisadi, elmi və mədəni cəhətdən inkişaf etdirilməsi sahəsində mühüm addımlar atılır, uğurlu nəticələr əldə edilir və bütün sahələrdə beynəlxalq əlaqələr genişlənir və daha da möhkəmlənir. İstər siyasi, istərsə də sosial-iqtisadi istiqamətlərdə müstəqilliyimizin və həmçinin dünyəvi tələbatlara cavab verə biləcək nailiyyətlərin əldə olunmasında əsas şərtlərdən biri cəmiyyətin bütövlükdə və onun ayrı-ayrı üzvlərinin hər cəhətli informasiyaya malik olmasıdır. İnformasiyasız heç nəyə nail olmaq mümkün deyil. Müasir cəmiyyətin informasiyalı cəmiyyət adlandırılması bunu sübut edir. İnformasiyalaşma cəmiyyətin həyatında getdikcə daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İndiki əsrin “informatika əsri” adlanması da təsadüfi deyil [2, s. 63].

Cəmiyyətin informasiyalaşmasında kitabxanalarda aparılan bibliografik fəaliyyətin də mühüm əhəmiyyəti vardır. Bibliografik fəaliyyət idarə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün tip kitabxanalarda həyata keçirilir. Məhz kitabxananın bibliografik fəaliyyəti onun elmi-informasiya və mədəni-maarif müəssisəsi olmasını müəyyən edir.

Elmin, istehsalatın və sosial həyatın bütün sahələrinin inkişafına, elmi biliklərin təsərrüfat fəaliyyəti və dövlət idarəolunması təcrübəsinə tətbiq edilməsinə təsir göstərmək bibliografik fəaliyyətin mühüm vəzifələrindəndir. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi oxuculara bibliografik xidmət işinin səmərəliliyinin və keyfiyyətinin yüksəldilməsini tələb edir.

Kitabxanaların tipinə və profilinə görə müxtəlif olmaları bibliografik fəaliyyətin təşkilinin də müxtəlif istiqamətlərdə aparılmasına

gətirib çıxarır. Lakin bütün tip kitabxanalarda biblioqrafik fəaliyyət əsasən aşağıdakı istiqamətlərdə aparılır:

- 1- kitabxananın soraq-biblioqrafiya aparatının (SBA) təşkili;
- 2- müxtəlif məqsəd və oxucu istiqamətli biblioqrafik vəsaitlərin tərtibi;
- 3- biblioqrafik informasiya xidməti;
- 4- soraq-biblioqrafiya xidməti;
- 5- tövsiyə biblioqrafiya xidməti;
- 6- metodiki iş və məsləhətlər;
- 7- biblioqrafik biliklərin təbliği;
- 8- biblioqrafik iş sahəsində elmi-tədqiqat fəaliyyəti.

Biblioqrafik fəaliyyətin müasir dövr üçün ən modern nümunəsini əsası 1923-cü il 23 may tarixində qoyulmuş M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında görə bilərik.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası Azərbaycan Respublikasının ən böyük dövlət kitabxanasıdır, milli mətbuatımızın və kitabçılığımızın dövlət arxivinin yaradıcısı, ölkənin bütün kitabxanaları üçün elmi metodik mərkəz funksiyasını yerinə yetirən, kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslıq sahəsində aparıcı elmi mərkəz rolunu oynayan və nəhayət, Azərbaycan elminin inkişafında xüsusi xidmətləri olan elm məbədi və mədəniyyət xəzinəsidir.

“Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 7-ci maddəsinə müvafiq olaraq M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasına Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 15 aprel 2004-cü il tarixli qərarı ilə “Milli Kitabxana” statusu verilmişdir. [6, s.375] Bu status kitabxananın qarşısına qoyulmuş vəzifələrin əhatəsini xeyli genişləndirmiş və ölkənin ictimai həyatında onun rolunu artırmışdır.

Milli Kitabxanada bütün şöbələr biblioqrafiya işi aparır. Lakin sırf biblioqrafik fəaliyyətlə məşğul olan 3 şöbə vardır:

1. Sorğu-informasiya xidməti şöbəsi
2. Diyarşünaslıq elmi-biblioqrafiya şöbəsi
3. Çap əsərlərinin qeydiyyatı və Milli biblioqrafiya şöbəsi.

Bu sahədə əlaqələndirici əsas mərkəz “Sorğu-informasiya xidməti şöbəsi” hesab olunur. Şöbə 1927-ci ildə büro kimi fəaliyyətə başlamışdır. Bu büro biblioqrafik təsvir, oxucu arayışlarının yerinə yetirilməsi və biblioqrafik göstəricilərin tərtibi ilə məşğul olurdu.

1937-ci ildə büro öz fəaliyyətini dayandırdı. 1940-cı il sentyabr ayında 5 nəfər işçi ilə “Məlumat-biblioqrafiya şöbəsi” təşkil olundu. Şöbə 2 istiqamətdə iş aparırdı: biblioqrafik xidmət və biblioqrafiyalaşdırma.

1943-cü ildə “Məlumat-bibliografiya şöbəsi”nin soraq bibliografiya fondu və ödənilmiş arayışlar fondunun təşkili soraq-bibliografiya xidmətində mühüm rol oynamışdır.

Şöbənin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri bunlardır:

- ali dövlət orqanlarından, yeni yaradılmış müxtəlif qurumlardan, müəssisə və təşkilatlardan və ayrı-ayrı oxucu qruplarından şöbəyə daxil olan yazılı və şifahi arayışların ilboyu cavablandırılması;
- şöbəyə daxil olan yeni ədəbiyyatın informasiya bülletenlərinin tərtib edilməsi və oxucuların istifadəsinə verilməsi;
- soraq və bibliografik nəşrlər fondunun daxili kataloq və kartoteka sistemində əks etdirilməsi;
- soraq bibliografiya və bibliografik informasiya xidməti;
- sahəvi zalların oxucuları üçün yeni ədəbiyyatın bibliografik xülasələrinin keçirilməsi;
- müxtəlif məzmunlu bibliografik vəsaitlərin tərtibi;
- oxucularla iş;
- kitabxana-bibliografiya biliklərinin təbliği;
- metodiki iş və s.

Həmin şöbə indi “Sorgu-informasiya xidməti şöbəsi” adlanır. Şöbə əvvəlki Məlumat-bibliografiya şöbəsinin funksiyalarını həyata keçirir. İxtiyarında zəngin məlumat fondu olan “Sorgu-informasiya xidməti şöbəsi” oxucu sorguları əsasında elmin bütün sahələri üzrə yazılı və şifahi arayışları yerinə yetirir, kataloq və kartoteka sistemi ilə bibliografik xidmət göstərir, oxucuları məlumat-bibliografiya bilikləri ilə maarifləndirir.

1999-cü ildə Milli Məclis tərəfindən qəbul edilən “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə ölkə ərazisində dərc olunan çap məhsullarının dövlət uçotunu aparmaq və arxiv fondunu yaratmaq Milli Kitabxanaya həvalə olunur [4].

Artıq 2004-cü ildən başlayaraq kitabxana ölkə ərazisində nəşr olunan bütün çap məhsullarının dövlət qeydini aparır və il ərzində ölkədə nəşr olunan bütün materialları özündə əks etdirən “Birillik Azərbaycan Kitabıyyatı”nı çap edir.

İlk buraxılışlar 1990 və 1991-ci illərdə respublikamızda nəşr olunan kitablar və kitabçalar haqqında məlumatları əhatə etmişdir.

2005-ci ildən başlayaraq 2000-ci ili və sonrakı illəri əhatə edən buraxılışlar ardıcıl nəşr olunur. Cari dövlət bibliografiyasının vacib atributu olan bu nəşrin artıq 1990-1992, 1998-2008-ci illər buraxılışları çap olunub.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu nəşrlər üçün materialların toplanmasında Milli Kitabxana ilə yanaşı, Azərbaycan Milli Elmlər

Akademiyası Mərkəzi Elmi Kitabxanasının, BDU-nun Elmi kitabxanasının, İqtisad Universitetinin, Tibb Universitetinin elmi kitabxanalarının, bir sıra nəşriyyatların və digər müəssisələrin əməkdaşları da yaxından iştirak edirlər.

Kitabiyyatda bibliografik təsvirlər 2003-cü ildə qəbul edilmiş QOST 7.1-2003 “Bibliografik yazı. Bibliografik təsvir. Ümumi tələbat və tərtibat qaydaları” əsasında tərtib edilmişdir. Toplanmış material elm və fəaliyyət sahələri üzrə dövlət bibliografiyası orqanlarında istifadə edilən təsnifat əsasında qruplaşdırılmışdır. Burada məcburi ünsürlərlə yanaşı, fakultativ ünsürlər də öz əksini tapır.

Bölmələr daxilində əvvəlcə Azərbaycan, sonra isə rus dilində olan materiallar verilmişdir. Hər bir bölmə və yarımbölmə daxilində əlifba prinsipi gözlənilmişdir. Vəsaitin sonunda oxucuların ondan istifadəsini asanlaşdırmaq məqsədilə köməkçi aparat kimi həm Azərbaycan, həm də rus dillərində “Müəlliflərin əlifba göstəricisi” və “Sərlövhlərin əlifba göstəricisi” tərtib olunmuşdur. Birinci köməkçi göstərici müəllif üzrə axtarışa köməklik göstərsə, ikincisi illikdə sərlövvhə üzrə təsvir olunmuş əsərlərin axtarışını asanlaşdırır.

İctimai istiqamətinə görə bu vəsait ümumi, funksional məqsəd və xronoloji əlamətə görə retrospektiv, bibliografiyaləşdirma obyektinin məzmun əlamətinə görə isə universal göstəricidir. Onun tərtibində əsas meyar kimi bir il ərzində respublikamızda kitab və kitabça halında nəşr olunmuş əsərlər götürülmüşdür.

Milli Kitabxana 2006-cı ildən öz fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatın cari bibliografik göstəricilərini tərtib etməyə başlamışdır. Bu cari informasiya göstəricisini hazırlamaqda məqsəd oxucu və mütəxəssisləri Milli Kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyatla tanış etməkdir. “Yeni kitablar” adlı annotasiyalı bibliografik informasiya göstəricisi əvvəllər yarımillik idi, ildə iki nömrəsi buraxılırdı. Lakin kitablar çox olduğuna görə 2007-ci ildən etibarən bu bibliografik vəsait rüblük hazırlanır və həmin dövr ərzində Milli Kitabxananın fondlarına daxil olan bütün yeni ədəbiyyat orada öz əksini tapır. Burada Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə olan bütün nəşrlər əhatə olunur. Materiallar bölmələrin daxilində elm sahələri üzrə qruplaşdırılır və oxucuların istifadəsini asanlaşdırmaq məqsədilə hər bir kitabın şifrələri də verilir.

Hər bölmə daxilində əvvəlcə Azərbaycan dilində, daha sonra isə rus və digər xarici dillərdə olan ədəbiyyat verilmiş, onların düzülüşündə əlifba prinsipi əsas götürülmüşdür. Burada hər bir əsərə qısa məlumat annotasiyası da verilmişdir.

Milli Kitabxana hər il kitabxana işinin bu və ya başqa məsələlərinə dair xeyli miqdarda vəsaitlər nəşr edir və kitabxanalara göndərir.

Bunların içərisində 60-70-ci illərdə çap olunan və müəyyən səbəblərə görə uzun müddət çap olunmayan “Əlamətar və tarixi günlər təqvimi”ni xüsusilə qeyd etmək lazımdır. 2004-cü ildə bu vəsaitin nəşri yenidən bərpa olunmuşdur və elə həmin ildə 2005-ci ili əhatə edən ilk buraxılış işi üzü görmüşdür. 2006-2010-cu illərə aid buraxılışlar çap olunmuşdur və hazırda 2011-cu ili əhatə edən 7-ci buraxılış nəşrə hazırlanır.

Ümumi xarakterli cari informasiya bülleteni ilə yanaşı, kitabxana sahəvi cari göstərici də çap etdirir. 1976-1994-cü illərdə kitabxana “Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti haqqında yeni ədəbiyyat göstəricisi”ni çap etdirirdi. Lakin maliyyə problemləri ilə əlaqədar neçə illərdən bəri bu vəsaitin nəşri dayandırılmışdır. Avtomatlaşdırılmış sistem tətbiq olunduqdan sonra həmin vəsait “Mədəniyyət, incəsənət və turizm haqqında yeni ədəbiyyat” adı ilə yenidən aylıq cari biblioqrafik informasiya göstəricisi kimi nəşr olunur. Çap olunan yeni göstəricini əvvəlki vəsaitin yenidən nəşri kimi qiymətləndirmək olar. Lakin əvvəlki cari informasiya göstəricisindən fərqli olaraq, burada “Mədəniyyət” və “İncəsənət” bölmələrindən başqa müstəqil “Turizm” bölməsi də verilir.

Bu vəsaiti nəşr etməkdə məqsəd Respublikanın Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin rəhbər işçilərinə və aparıcı mütəxəssislərinə müvafiq mövzu üzrə Azərbaycan və rus dillərində Milli Kitabxanaya daxil olan yeni kitablar, bəzi jurnal və qəzet səhifələrində dərc olunmuş məqalələr haqqında operativ məlumat verməkdir. Hazırda bu vəsaitdə əhatə olunan materialların tam elektron mətnləri kitabxananın saytında müvafiq bölmədə yerləşdirilmişdir. [5, s. 181]

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Z.H. *Azərbaycan biblioqrafiyasının tarixi: Dərslük/Red. N.İ.İsmayılov.* – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. – 190 s.
2. Əliyev Z.H. *Azərbaycanda biblioqrafik fəaliyyətin bəzi təşkili məsələləri (Tarixi xülasə)//Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri təcrübi jurnal.* – 2003. - № 1. – s. 63-77
3. Əliyev Z.H. *Ümumi biblioqrafiyaşünaslıq: Dərs vəsaiti.* - Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001. – 145 s.
4. *Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu // Azərbaycan.* – 1999-cu il. – 14 mart
5. *Tahirov K. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının tarixi (1923-2008-ci illər).* – Bakı: Ulu, 2009. – 218 s.
6. *Tahirov K. M.F.Axundov adına Milli Kitabxana müstəqillik illərində//Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri.* – 2010. - № 2. – s. 373-381.

Г. АЛИЕВА

**ТЕКУЩАЯ БИБЛИОГРАФИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ
ИМЕНИ М.Ф.АХУНДОВА
РЕЗЮМЕ**

Данная статья посвящается текущей библиографической деятельности Азербайджанской Национальной библиотеки им. М.Ф.Ахундова за 1999-2009 г.г. В ней анализируются указатели : «Ежегодник Азербайджанской литературы», «Новые книги», «Календарь знаменательных и исторических дат», «Новая литература о культуре, искусстве и туризме», издаваемые Азербайджанской Национальной Библиотекой.

G. ALIYEVA

**THE CURRENT BIBLIOGRAPHIC ACTIVITIES OF THE
AZERBAIJAN NATIONAL LIBRARY NAMED AFTER
M.F.AKHUNDOVA
SUMMARY**

The given article is devoted to the current bibliographic activities of the National Library named after M.F.Akhundov. The indicators as “Annual Azerbaijan bibliography”, “New books”, “The calendar of the important and historic days”, “New literature about culture, art and tourism” published by National Library, were analyzed here.